

Gazdina roba / metodický list dramaticko-edukačního programu

„Co je po jiných ludech, ti by kolikráte člověku srdce z těla vyrvali a pošlapali, kdyby sa jim dal...” Eva – Gabriela Preissová

Témata

Slovácko v Rakousko-uherské monarchii, sociální role a společenské zvyky na konci 19. století, konflikt lásky a společenských očekávání

Určeno pro

8. a 9. ročník ZŠ, SŠ

Délka programu

4 x 45 min (plus 30 min pauzy)

Vazba na inscenace Slováckého divadla

Program je možné realizovat samostatně nebo na něj navázat návštěvou inscenace Gazdina roba. S žáky/studenty ho můžete realizovat sami nebo si zavolat naše lektory.

Očekávané výsledky učení

➔ Žáci/studenti:

- ➔ rozumějí pozadí příběhu, charakterizují hlavní postavy a orientují se v konfliktu hry, umí jej stručně převyprávět (literatura)
- ➔ čtou a interpretují **dramatický text**, rozlišují různé části divadelního textu (replika, dialog, monolog, scénická poznámka) a převádějí je do jevištní situace (literatura)
- ➔ zasadí příběh do rámce českých zemí v Rakousku-Uhersku na konci 19. století a tehdejšího způsobu života – prostor vesnice, bydlení, práce, rozdělení dle víry, majetku a pohlaví (dějepis)
- ➔ označí v textu společenské normy a uvedou, jaké byly sankce za jejich porušení a chápou, jak mohly ovlivňovat chování a jednání lidí (dějepis, literatura, společenskovední vzdělávání)
- ➔ rozpoznají **tlak okolí a předsudky/nerovnosti** v příběhu i v současnosti, umí je pojmenovat a zaujmout k nim postoj (dějepis, literatura, společenskovední vzdělávání)
- ➔ **argumentují a diskutují** – formulují názor, uvádějí důvody, v bezpečí role zažijí obě strany konfliktu (rozvíjí schopnost tolerance)
- ➔ **pracují v týmu**, přijímají roli a přispívají k společnému výsledku (domluva, rozdělení úkolů, odpovědnost)
- ➔ rozvíjejí schopnost vcítění, spolupráce a kritického uvažování při práci v roli
- ➔ poznají literární osobnost a tvorbu spjatou se Slováckem, posilují vztah ke svému regionu

➔ Program rozvíjí klíčové kompetence žáků/studentů:

- ➔ k učení – žáci/studenti propojují historické a literární poznatky s vlastní zkušeností a zážitkem
- ➔ komunikační – vyjadřují a obhajují názor, diskutují v roli i mimo ni
- ➔ k řešení problémů – zvažují různé možnosti rozhodnutí, hledají argumenty pro a proti
- ➔ sociální a osobnostní – spolupracují ve skupinách, respektují odlišné názory
- ➔ občanské – přemýšlejí o hodnotách demokracie, o rovnosti práv, posilují vztah ke svému regionu
- ➔ k podnikavosti – aktivně se zapojují, hledají kreativní řešení problému, pracují s nejistotou, zkoumají varianty
- ➔ kulturní – poznávají literaturu konce 19. století, čtou a tvoří scénické obrazy, vyjadřují se nejen slovem, ale i tělem

Autorky metodiky

Daniela Evjáková, Veronika Kořínková

Připravilo Plusko Slováckého divadla ve spolupráci s EDUdramou za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky.

V programu jsou využity texty z povídky a divadelní hry *Gazdina roba* od Gabriely Preissové a úryvky ze scénáře *Gazdiny roby* v úpravě Pavla Šupiny pro Slovácké divadlo.

Než začneme

Metodický list programu *Gazdina roba* je tematicky vystavěn přímo pro potřeby vyučovacího procesu. Program přenesení účastníky do života na Slovácku koncem 19. století, kdy v rolích tehdejší mládeže zažijí, jak společenské normy ovlivňovaly jejich život, zejména volbu partnera. Workshop je koncipován jako „návnada“ ke čtení (nebo k návštěvě divadla) – žáci/studenti rozkryjí motivace hlavních postav a konflikt dramatu *Gazdina roba*, ale rozuzlení zůstává pouze v jejich interpretaci a ve volbě, kterou v rámci programu vymyslí oni sami. Po absolvování programu si mohou hru dočíst (je volně dostupná online) nebo navázat návštěvou inscenace ve Slováckém divadle.

I kdyby se žáci/studenti rozhodli hru nedočíst či do divadla nejít, mají si co odnést z práce s textem, ze hry s lidovou slovesností (kvíz slováckých slov), ze seznámení se životem na Slovácku koncem 19. století i ze zážitku z inscenování dialogu Evy a Mánka. Prokázán je také pozitivní vliv metod dramatické výchovy na klima ve třídě a na rozvoj klíčových kompetencí žáků/studentů. Účastníci vnímají události v příběhu *Gazdiny roby* očima svých postav a prožívají je aktivně – pohybem, slovem i emocí. Takový zážitek v nich zůstává déle než pouhá přečtená informace.

Program je stavěn do bloků jako projektové vyučování. Je možné ho realizovat vcelku (5 x 45 min), rozdělit jej na menší části, nebo podle potřeby použít jen vybrané aktivity. Pokud byste vybírali jen části programu, nevynechejte závěrečnou reflexi. Je důležité vytvořit prostor pro shrnutí a zpětnou vazbu; pro reflexi aktivit a sdílení společných poznatků nebo pocitů z programu. Reflexe umožňuje uvědomit si lépe smysl prožité aktivity nebo situace, učí studenty formulovat své názory, učí toleranci (každý může situaci reflektovat jinak) a také dává pedagogovi potřebnou zpětnou vazbu, co ve skupině funguje více, co méně, co bylo jasné, co naopak třeba příště zkusit jinak.

Pokud byste měli zájem o realizaci programu našimi lektory, neváhejte nás kontaktovat – rádi k Vám přijedeme. V opačném případě věříme, že Vám aktivity uvedené v tomto metodickém listu poskytnou inspiraci pro práci se žáky a studenty (dále jen studenty).

Prostor a pomůcky

Pro realizaci programu je třeba prostor umožňující volný pohyb, s židlemi nebo podsedáky umístěnými po obvodu místnosti, které budou sloužit pro studenty. K plnění úkolů je nutné mít předem připravené textové přílohy a potřebné pomůcky.

➔ Rekvizity, pomůcky a kostýmové znaky

- ➔ krojový šátek
- ➔ klobouk
- ➔ řehtačka
- ➔ 2 různě barevná klubka vlny
- ➔ mapa
- ➔ dobový hrníček s knoflíky
- ➔ reproduktor se staženou lidovou hudbou
- ➔ samolepicí lístečky
- ➔ 6 x pero nebo tužka
- ➔ 1 židle

➔ Textové přílohy

- ➔ Seznam slov z lidového prostředí – nadávky
- ➔ Texty „Budovy a místa na vsi“
- ➔ Obrazová příloha „Budovy a místa na vsi“
- ➔ Seznam prací na gruntu (kartičky dle ročních období)
- ➔ Úryvky ze scénáře 1–6
- ➔ 6 x Seznam norem pro studenty
- ➔ Dialog Evy a Mánka pro studenty
- ➔ Dialog Evy a Mánka pro lektora
- ➔ Čisté papíry A5 na představu partnera
- ➔ Útržky pro zápis snů a strachů Evy a Mešjanovky

➔ Technický balíček

- ➔ lepicí páska, nůžky

➔ Hudba

- ➔ lidová cimbálová hudba ze Slovácka (táhlá 1, táhlá 2 – třeba „Ta naša lavečka“, k tanci „sedlcká“, další)

PRŮBĚH PROGRAMU

I.

➔ 1. Vstup do programu / rozhovor v kruhu

Popis aktivity

Studenti se usadí do kruhu, lektor představí průběh programu a úvodní východiska, klade otázky, aby rozproudil rozhovor: *Víte, proč jsme se tu dnes sešli? Co si myslíte, že vás čeká?* Lektor vyzývá k vstřícné pozornosti (nehodnotíme návrhy spolužáků, jde o improvizaci, nepředpokládá se perfektní formulace nebo předvedení) a otevřenosti ke hře.

➔ 2. Úvodní hra – „Molekuly“ / zahřívací hra rozdělující do skupin

Pomůcky – lidová cimbálová instrumentální hudba ze Slovákka (k tanci)

První úkol – hra Molekuly

Popis aktivity

Na úvod se studenti rozehrívají hrou *Molekuly*. Pohybují se po prostoru a na povel lektora se shlukují co nejrychleji do skupinek podle vyvolaného čísla (např. při povelu „dva“ vytvoří dvojice apod.). Pro starší ročníky lze volit i jinou pohybovou aktivitu.

Druhý úkol – variace hry Molekuly – „Zvířata na statku“

Popis aktivity

Po krátké úvodní rozehrívací hře lektor naváže náročnější variantou, která studenty přenesle do prostředí moravské vesnice na konci 19. století. Účastníci se v prostoru volně pohybují a na pokyn lektora se „proměňují“ v hospodářská zvířata z jednoho statku. Jejich úkolem je co nejrychleji se seskupit do určeného počtu „příbytků“ (stájí, ohrad, chlévů apod.) tak, aby v každé vzniklé skupině byl stejný počet zvířat. Studenti zvířata neilustrují, pouze se řadí do skupin jako při předcházející hře.

Lektor vždy vyhlásí zadání formou situace, např. „Koně z gruntu jdou do 6 stájí.“ Studenti se poté rozdělí do šesti skupin a sami si rychle dopočítají, kolik „koní“ má být v každém boxu. Pokud někdo „přebývá“, může si vybrat, ke komu se přiřadí.

Příklady zadání, která lektor postupně vyvolává:

- ➔ krávy do jedné stodoly
- ➔ koně do 6 stájí
- ➔ prasata do 8 chlévů
- ➔ ovce do 2 ohrad
- ➔ králíci do 10 králíkáren
- ➔ slepice do 3 kurníků

Hra končí, když vzniknou tři skupiny.

➔ 3. Rodinný kvíz

Pomůcky – seznam slov z lidového prostředí, dobový hrníček s knoflíky

Popis aktivity

Lektor ponechá studenty ve třech vzniklých skupinách a naváže krátkým vyprávěním seznamujícím s pozadím příběhu *Gazdiny roby*. Připomene, že se v něm objevují různé sociální vrstvy – bohatí, chudí a řemeslníci jako střední vrstva. Následně studentům nabídne možnost „zabojovat“ o titul nejbohatší rodiny v příběhu (s dovětkem, že ve skutečnosti tehdy nebylo běžné svou společenskou vrstvu změnit, protože člověk v ní zpravidla zůstával podle toho, do jaké rodiny se narodil).

Aktivita probíhá formou kvízu – lektor postupně říká slova z lidového prostředí a nářečí. Kdokoli ze skupiny, kdo ví, co slovo znamená, přihlásí se a po správné odpovědi získá pro svou skupinu bod v podobě knoflíku. Knoflíky uděluje druhý lektor (motiv knoflíků je záměrný – souvislost se objasní později, protože hlavní postava příběhu je krejčová). Skupina s nejvyšším počtem knoflíků se stává „nejbohatší rodinou“ v příběhu. Na konci kvízu lektor všechny knoflíky opět vybírá.

Slova do kvízu

Grunt (statek), oharek (okurka), legátka (židle), pantok (sekyra), gazdina (hospodyně), gágor (krk), erteple (brambory), cap (kozel), klebetnice (drbna/pomlouváčka), drkotnica (drbna), bečat (plakat), nadutý (pyšný), sužovat (trápit), lepanec (pohlavek), fištrón (rozum), futra

(zárubně), galán (přítel/partner), friško (čiperně, mrštně), habaděj (mnoho), jizba (světnice), kotrba (hlava), ponk (pracovní stůl), potmělúch (šibal), piksla (krabice), tot (tady), totkaj (nedávno), henkaj (tam, tamhle), včil (hned, teď), sedlcká (lidový tanec), užička (lžice), turkyň (kukuřice), žufan (naběračka), pleščit (udeřit), járek (příkop), pentle/pantle (stuhý), náves (vesnické „náměstí“), došky (svázaný rákos/orobinec, někdy sláma jako střešní krytina), návratí (krytý průjezd u domu), zesumírovat (promyslet), šnuptychl (kapesník).

➔ 4. Slovácká vesnice 1889

Pomůcky – texty „Budovy a místa na vsi“, obrazová příloha „Budovy a místa na vsi“, mapa vesnice

První úkol – Prostor v divadelní hře / storytelling, rozhovor a přerozdělení skupin

Popis aktivity

Lektor uvede, že prostředí v divadelní hře není libovolné – v divadelní hře je určuje autor. Pokud by studenti hru inscenovali, museli by z textu vytěžit co nejvíce informací o tom, kde se děj odehrává a co je „na scéně“, poté by mohli záměr autora měnit dle vlastní interpretace. Prvním úkolem je ale pochopení hry, jak ji napsal autor. Následně otevře krátký rozhovor o tom, jak vypadá text divadelní hry a jak je uspořádaný – připomene, že se v něm objevují monology, dialogy a scénické poznámky. Studenti dostanou úkol naslouchat ukázce a poté společně určit, o jaký typ textu šlo a jaké informace o prostoru z něj lze vyčíst.

Lektor přečte první scénickou poznámku hry *Gazdina roba*:

Náves slovenské dědiny. Nalevo hospoda a vpředu v postraní Evina chalupa; napravo statek Mešjaných. U hospody v pozadí strom s lavičkou. Slaví se hody. Z hospody se ozývá tlumená hudba a šum.

Rozhovor v kruhu

Po přečtení následuje řízená diskuse – studenti pojmenují, že šlo o scénickou poznámku, a sdílejí, co konkrétně v textu zachytili – jaké stavby a místa se v prostoru nacházejí, co je vidět, odkud se ozývají zvuky, jakou situaci autor vykresluje (slavnost, hody, ruch na návsi).

Přerozdělení skupin

Lektor avizuje aktivitu, ve které si společně tuto vesnici postaví, ale je potřeba nejdřív říct něco víc o daných rodinách. Z každé rodiny se 1–2 členové přesunou do nové skupiny, protože tam tráví víc času, než doma. Vznikne tak skupina v **hospodě**. Stejně tak se 1–2 členové z každé rodiny přesunou do **kostela**. Další 1–2 členové z rodin vytvoří skupinu na **návsi** (pokud je potřeba pracovat s menším počtem skupin, lze náves vynechat). Celkem tak vzniká pět až šest skupin – bohatí, chudí, řemeslníci, hospoda, kostel (případně náves). Lektor zdůrazní, že i členové hospody a kostela si v dalších úkolech nesou svůj původ (pocházejí z bohaté / řemeslnické / chudé rodiny).

Druhý úkol – příprava na obraz vesnice / práce s textem ve skupině

Popis aktivity

Lektor rozdává jednotlivým skupinám krátké texty a obrazové přílohy, které popisují, jak vypadá prostor, ve kterém se jejich skupina nejčastěji „nachází“ (např. bohatý dům katolíků, chudý dům, dům řemeslníků luteránů, hospoda, kostel a náves). Úkolem studentů je ve skupině přečíst text a vytvořit **živý obraz** – sousoší z vlastních těl – které vystihne jejich objekt nebo prostředí – jak „to u nich“ vypadá, případně jaký typický prvek je pro daný dům či místo charakteristický. Lektor zdůrazní, že studenti **neztvářejí lidi**, ale výhradně **budovy nebo specifické neživé objekty** (např. části stavby, vybavení, typický detail). Skupiny mohou přidat zajímavý detail, který vychází z textu nebo obrazové přílohy.

Na přípravu mají skupiny přibližně **5 minut**. Lektor během práce obchází jednotlivé skupiny, pomáhá s porozuměním textu a v případě potřeby dovysvětluje zadání.

Třetí úkol – obraz vesnice / živé obrazy budov

Popis aktivity

Každá skupina postupně krátce předvede svůj živý obraz, ostatní mohou hádat, co vidí. Zástupce prezentující skupiny nakonec prozradí, jaký objekt či prostor ztvárňuje.

Skupiny se poté rozmístí v prostoru tak, aby vytvořily půdorys/obraz vesnice, a jejich živé obrazy do sebe zapadly jako jednotlivé části jednoho celku. Lektor při tom doplňuje kontext a význam jednotlivých míst:

- ➔ **Náves** je centrum vesnice, kde se lidé setkávají, předávají si novinky a pořádají oslavy. Je tu „spousta očí“ – člověk je na návsi vždy vidět a do jisté míry i sledován. V blízkosti návsi stojí nejdůležitější budovy.
- ➔ **Kostel** funguje jako jakési „hodiny“ obce. Zvony neřídí jen denní rytmus a svolávání lidí z pole, ale u kostela se odehrávají i důležité události – svátky, křty, svatby.
- ➔ **Hospoda** je společenské centrum – domlouvá se tu práce, šíří se zprávy, vznikají přátelství i spory a večer se tu často tancuje.
- ➔ **Bohatý dům** – bohatý sedlácký dům ukazuje sílu rodu – velký dvůr, na zdech obrázky svatých a malovaný nábytek vypovídají o majetku, postavení i hodnotách. Zde bydlí rodina Mešjaných.
- ➔ **Chudý dům** – chudý domkařský dům má jen jednu jizbu a předsíň, kde spávají zvířata. V jizbě se vaří, pracuje i spí pohromadě; výzdoba je střídá, neboť jsou to luteráni (evangelíci). Dcera Eva rodině přivydělává šitím.
- ➔ **Dům řemeslníků** – dům kožušníka je zároveň dílna otevřená k ulici – práce tu živí rodinu a přináší jí respekt střední vrstvy. Výzdoba je střízlivá, nejsou tu všude obrázky svatých, neboť Samko, který zde bydlí, je luterán stejně jako Eva.

Čtvrtý úkol – budovy na mapě vesnice / lepení na mapu

Popis aktivity

Lektor naváže na vytvořený živý obraz vesnice prací s mapou/půdorysem. Mapu může lektor předmalovat na velký papír, nebo ji mohou vytvořit spolu se studenty. Skupiny mají za úkol umístit „své“ budovy na mapu tak, aby vzniklo prostorové uspořádání vesnice.

Skupiny se střídají, jejich zástupci přicházejí k mapě a lepí/umísťují příslušné kartičky budov na zvolená místa. Lektor může průběžně krátce komentovat logiku rozmístění (blízkost návsi, vazby na důležité budovy apod.) a udržuje rytmus aktivity.

➔ 5. Den na vsi / práce ve skupině, simultánní improvizace postojem

Pomůcky – 2 x seznam prací na gruntu (rozstříhaný na kartičky dle ročních období), lidová cimbálová hudba ze Slovácka (táhlá 'l)

První úkol – čtení seznamu prací v ročním období / práce ve skupině

Popis aktivity

Studenti už mají jasno v tom, do jaké „rodiny“ patří a jaký je jejich dům či místo, kde tráví nejvíc času. Lektor naváže tématem každodennosti – co lidé na slovácké vsi na konci 19. století dělali během roku a jak mohl vypadat jejich obyčejný den. Každá skupina si vylosuje **kartičky se seznamem typických prací a činností** pro jedno roční období (jaro/léto/podzim/zima). Období se mohou opakovat, můžeme mít třeba dvě zimy, proto máme kartičky připravené dvakrát.

Druhý úkol – časosběr / simultánní improvizace v prostoru

Popis aktivity

Lektor požádá studenty, aby se rozmístili do prostoru tak, aby kolem sebe měli dostatek místa. Připomene, že teď budou pracovat s představou jednoho dne svého vesnického obyvatele – v ročním období, které jejich skupina vylosovala. Poté lektor vysvětlí princip – bude říkat jednotlivé **časové body během dne** a studenti budou svým tělem – jako **socha** – vyjadřovat, co jejich postava v danou chvíli dělá. Kdo chce, může sochu jemně rozpohybovat.

Lektor vyzve studenty, aby zavřeli oči, a představili si svého obyvatele. Domluví se, že obyvateľ je stejně starý jako oni. Nejprve studenti vymyslí pro svého obyvatele **jméno** (takové, jaké by mohli mít mladí lidé na Slovácku na konci 19. století). Aktivitu je zahájena puštěním lidové hudby.

Časová osa, kterou lektor postupně vyvolává:

- ➔ noc (postavy spí – kdo nechce ležet, může spánek naznačit ve stoje, např. svěřenou hlavou)
- ➔ 4:30 (Budí se už někdo?)
- ➔ 6:00
- ➔ 10:00
- ➔ 12:00
- ➔ 15:00
- ➔ 20:00
- ➔ 23:00

V průběhu lektor občas vstupuje do hry krátkými podněty, které pomáhají prohloubit představivost a atmosféru. Položí ruku na rameno některému ze studentů a doptá se na jeho představu:

- ➔ „Co vidíš?“
- ➔ „Co slyšíš?“
- ➔ „Co cítíš?“

PRVNÍ PAUZA – 5 min (0:45–0:50)

II.

➔ 6. Společenské normy v Gazdině robě / tvůrčí práce s textem ve skupině, řazení postav na mapu

Pomůcky – úryvky ze scénáře 1–6 (v případě 5 skupin se používá sloučený úryvek 5.–6.), 6 x seznam norem pro studenty, samolepicí lístečky a dvě různě barevná klubka vlny

Popis aktivity

Lektor naváže krátkým storytellingem – studenti už vědí, kde jejich postavy žijí, jaká byla doba i co lidé během roku a dne dělali. Teď přichází další krok – porozumět tomu, **proč** lidé jednali tak, jak jednali, co je ovlivňovalo a jakou roli v jejich rozhodování hrály **společenské normy** a očekávání okolí.

První úkol – čtení úryvků z hry a přiřazování norem / práce ve skupině

Popis aktivity

Skupiny společně čtou přidělený úryvek, převypráví si vlastními slovy děj a hledají, jaká společenská pravidla, očekávání nebo tlaky se v situaci projevují. Lektor během práce obchází skupiny a podle potřeby pomáhají návodnými otázkami (např. „Proč si Samko netroufá oslovit svou vytouženou?“ apod.). Aktivita trvá přibližně **6 minut** (včetně rozdání a podpory lektora).

Druhý úkol – společné čtení ukázek / interpretace textu jako režiséři a herci

Instrukce

Lektor naváže výzvou ke sdílení, k jakým závěrům skupiny došly. Protože však celý program pracuje s divadelní hrou, proběhne sdílení formou „divadelní zkoušky“ – ve stylu herců a režisérů.

„Zvolte si mezi sebou, kdo bude ve vaší skupině režisér a kdo herec. Herci nám ukázkou přečtou a režisér nám potom jednoduše, vlastními slovy vysvětlí, o čem ukázka je – shrne, co se v ní stalo (nebo co jste se z ní dozvěděli) a jaká společenská norma se za textem skrývá.“

Lektor dá skupinám půl minuty na rychlé rozdělení rolí, před mapu dá několik židlí pro prezentující inscenační tým.

Popis aktivity

Skupiny přichází na řadu postupně podle čísel ukázek. Každá prezentace probíhá stejně:

1. **Režisér představí postavy** a řekne, kdo koho čte, aby bylo jasné obsazení.
2. **Herci přečtou ukázkou** (např. ukázkou č. 1).
3. **Režisér shrne děj** vlastními slovy a pojmenuje, jaká **společenská norma** se v situaci projevuje.
4. **Krátký rozhovor** – ostatní (včetně lektorů) se mohou doptat, pokud je něco nejasné nebo pokud chtějí ověřit interpretaci. Lektor se ptá na následky porušení norem; na sankce, které by podle studentů postihly postavy z ukázek, pokud by normy porušily.
5. **Zařazení postav na mapu** – poté se lektor doptává na postavy, kam by je studenti zařadili podle informací z ukázky, zda jsou bohatí, chudí, nebo pokud o jejich původu zatím více nevíme, kde spolu rozmlouvají (na návsi, u kostela). Jméno každé postavy napíše na samolepicí lístek a zařadí do příslušné budovy/části vsi. Milostné vztahy naznačuje natažením vlny, hlavní konflikt druhou barvou vlny. V případě dostatku času, lze nalepit také normu na mapu, podle toho, odkud tato norma vzešla (z kostela, od bohatých, ...).

Lektor podle potřeby vstupuje návodnými otázkami, aby skupiny šly víc „pod povrch“ textu. Na každou ukázkou je cca 7–8 minut (ze začátku i více, poté se některé postavy opakuji, a diskuse je kratší).

Návodné otázky k ukázce 1:

- ➔ *Jak chápete závěr ukázky?*
- ➔ *Proč se na to Eva „nemá“ ptát?*
- ➔ *Co to vypovídá o tom, co je ve vsi považováno za vhodné?*
- ➔ *Proč si Samko netroufá Evu oslovit? Je to tím, že je bohatá / z jiné vrstvy?*
- ➔ *Kdyby Samko neznal své místo a jako člověk s handicapem si troufl dvořit se krásné dívce, co se stane? Bude za to nějak potrestán? Třeba jen společensky – jak se na něj budou dívat lidé v hospodě? Obyvatelé, kteří pobývají v hospodě, co byste udělali, jak se k němu chovali?*
- ➔ *Co víme o Samkovi, kam ho zařadíme? Je bohatý? (do domu řemeslníka)*

Návodné otázky k ukázce 2:

- ➔ *O kom se tu mluví jako o Evině příteli? Je jí roven?*
- ➔ *Co se Evě může stát, když chodí s mladíkem z jiné vrstvy? Jak na to v ukázce reagují dívky a chlapci ze vsi?*
- ➔ *Postřehli jste, čím si přivydělává Eva? Může být ohroženo toto její živobytí/práce/majetek?*
- ➔ *Jaké zde byly postavy? Jožka, Poluša, Eva. Zde prozradím, že Jožka a Poluša jsou pouze malé role v příběhu, ale zastupují zde právě ten pohled vesnice, který je důležitý. Kam byste je na vsi zařadili?*

Návodné otázky k ukázce 3:

- ➔ *Nějaké nápady, jak se mohla vesnice mstít za to, když si bohatý našel chudou dívku? Trestá se stejně muž a stejně dívka?*
- ➔ *Kdo je Mešjanovka? Jaký má vztah k Evě?*

Návodné otázky k ukázce 4:

- ➔ *Jaké tresty byly za těhotenství mimo manželství?*
- ➔ *Co zažila Zuzka? Jak se chovala její matka? (fyzické tresty) Jak se k ní chovala Mešjanovka?*

Naváděcí otázky k ukázce 5:

- ➔ *Jaký postoj měl k rozvedenému páru Samko?*
- ➔ *Když jsme u hodů, může dát chasa pocítit takto označenému člověku, že je nežádoucí? (obejít při zvaní jeho dům, „nezavézt“ – nevzít do tance)*

Návodné otázky k ukázce 6:

- ➔ *Co je podle Samka horší, utéct od muže nebo bít ženu?*
- ➔ *Co nového se dozvídáme o Samkovi, vnímáte rozdíl mezi první ukázkou, jak na vás působil tehdy? A teď?*

Reflexe

Lektor krátce shrne informace o hlavních postavách, co se dozvěděli z ukázek a doptává se, zda studenti mohou podobné společenské normy vidět i dnes? V čem? Vnímají studenti ve svém okolí nějaká očekávání, která nutí jejich vrstevníky volit mezi tím, co by si přáli a tím, co se patří? Jak vnímají postavení žen tehdy, jak jsou na tom ženy dnes? Lektor může diskusi doplnit několika fakty – domácí násilí častěji na ženách – oběti v ČR 2023 – 1300 žen a 180 mužů. Ženy jsou sice dnes více součástí trhu práce, ale čím dál víc žen samoživitelek je pod hranicí chudoby, skleněný strop, skleněný výtah, nižší průměrná mzda o 15–25 %.

DRUHÁ PAUZA – 15 min (1:35–1:50)

III.

➔ 7. Hody (náves, hospoda) / živé obrazy, poslech, diskuse

První úkol – zvyky na hodech / storytelling, živý obraz

Popis aktivity

Lektor připomene, že děj *Gazdiny roby* začíná na hodech, a naváže krátkou pohybovou aktivitou, aby se skupina znovu „rozhýbala“ a současně se naladila na atmosféru slavnosti. Studenti zůstávají ve stejných skupinách, v nichž předtím četli ukázky.

Skupiny dostanou za úkol velmi svižně ztvárnit sousoším asociaci k hodům. Dostanou jednu minutu na to, aby se domluvily na jednom předmětu nebo objektu, který si spojují s hody (např. májka, právo, mašle, housle apod.). Následně tento objekt rychle ztvární jako živý obraz/sochu z vlastních těl. Důraz je na rychlém rozhodnutí, spolupráci a srozumitelnosti zvoleného „symbolu“.

Lektor poté postupně vyzývá skupiny k prezentaci (může změnit pořadí, např. jít „od konce“, aby se narušil stereotyp). Po každé ukázce ostatní hádají, co živý obraz představuje. Lektor odpovědi krátce potvrzuje a případně doplní, jak zvolený objekt souvisí s hodovou tradicí a prostředím návsi/hospody.

Aktivita je svižná, podporuje rychlé nápady, spolupráci a společné naladění na téma. Následuje krátká diskuse nad tím, co se studentům s hody spojuje a proč.

Reflexe

Po sérii živých obrazů lektor krátce shrne, co se ve třídě objevilo, a otevře řízenou reflexi nad tím, co všechno se k hodům pojí. Studenty vyzve, aby doplnili další předměty spjaté s hodovou tradicí a přešli i ke zvykům, které jsou pro ně typické. Postupně společně pojmenují typické prvky, např. zdobení májky, vyzvedávání práva, stavění máje nebo hodová zábava.

Lektor následně otevře téma stárků a stárek – v *Gazdině robě* se mluví o tom, že stárek a stárka jsou obvykle pár (mladík a jeho „galánka“/přítelkyně) a ptá se, zda to tak bývá i v podle

jejich zkušeností. Diskuse směřuje k tomu, zda mohl být tehdy stárkem kdokoli. Co obnáší být stárkem/stárkou – jestli je to snadné, jaké to přináší povinnosti a zda je to finančně náročné (např. hostit chasu, pořídit slavnostní kroj). Mohla být stárkou třeba Eva? Co Mánek?

Druhý úkol – zařazení hodů na mapu

Popis aktivity

Lektor krátce propojí téma hodů s vesnickým prostorem – studenti jen slovně (případně ukázáním na mapě) určí, kam by se hody ve vsi „umístily“ – stavění máje na náves, hodová zábava v hospodě, hodová mše v kostele, vyzvedávání stárků u nich doma, průvod celou vesnicí.

➔ 8. Představa partnera / práce ve skupině

Pomůcky – 6 × čistý papír A5 a psací potřeby / dle počtu skupin

První úkol – přerozdělení skupin a storytelling

Popis aktivity – přerozdělení skupin (podle pohlaví postav a sociální vrstvy)

Lektor nejprve zjistí, kdo si vytvořil mužskou a kdo ženskou postavu. Studenti se vrátí do svých rodin – do třech skupin podle sociální vrstvy. V nich se rozdělí podle své postavy na „chlapce“ a „dívky“. Pokud v některé skupině zůstane jen jeden „chlapec“ nebo jedna „dívka“, může se připojit k dalším chlapcům/dívkám z jiných skupin – s tím, že si stále nese svůj původ (bohatí/chudí/řemeslníci). Nikdo nepracuje sám.

Storytelling

Lektor připomene, že děj *Gazdiny roby* se otevírá právě na hodech, a proto se do tohoto prostředí teď společně vrátí. Přiblíží, že hody – a hlavně hodová zábava – nebyly jen slavností, ale také místem, kde se mladí lidé potkávali, pozorovali a zkoušeli si najít

partnera. Než se „vypraví“ přímo na hodovou zábavu, zastaví se u jedné důležité otázky – jaké představy měla tehdejší chasa o ideálním partnerovi.

Druhý úkol – ideální partner / autorské psaní, práce ve skupině

Popis aktivity

Studenti pracují v rolích svých mladých obyvatel vesnice, které si vytvořili na začátku programu, a současně představují chasu na hodech. Každá skupina dostane jeden list papíru. Jejich úkolem je společně vymyslet, jak by podle jejich postav měl vypadat ideální partner/partnerka. Skupina sepíše tři vlastnosti, které jsou pro jejich postavu důležité. Při vymýšlení mají studenti zohlednit původ postav, jejich sociální vrstvu, hodnoty, očekávání okolí a společenské normy, které na ně působí, i to, co si postava sama přeje.

Na tvůrčí psaní mají skupiny 3 minuty (v případě potřeby lze čas prodloužit o 1 minutu). U starších skupin lze po dvou minutách přidat rozšiřující úkol – kdo stihne, vymyslí také jednu otázku, kterou by jeho postava položila vyhlédnutému partnerovi, aby zjistila, zda odpovídá její představě (tyto otázky se později nahlas nečtou).

Reflexe a společné sdílení

Po dokončení následuje krátké společné sdílení – z každé skupiny vystoupí zvolený zástupce a přečte nahlas, jaké tři vlastnosti by měl mít ideální partner podle jejich skupiny. Lektor se může doptávat, jestli ve skupině byli ve shodě. Pokud jsou sociálně smíchanou skupinou, zda vnímali rozdíly dle toho, jestli návrh kladl chudý, nebo bohatý obyvatel (doplňkové otázky pro partnery se při čtení neprezentují).

➔ 9. Hodová zábava – „speed dating“ / tanec

První úkol – taneční zkouška

Popis aktivity

Lektor naváže na předchozí aktivitu – studenti už mají v rolích svých postav představu o ideálním partnerovi a teď si vyzkouší, jak by takové „hledání“ mohlo probíhat na hodové

zábavě. Připomene, že právě hospoda a taneční zábavy byly v té době důležitým prostorem pro seznamování. Aktivita je proto uvedena jako „hodový taneční speed dating“, v němž budou studenti později klást otázky a zjišťovat, zda jejich protějšek odpovídá jejich představám.

Než samotný „speed dating“ začne, lektor zařadí krátkou taneční průpravu. Studenti se postaví do prostoru a podle lektora se naučí velmi jednoduchý základní krok. Lektor předvádí a skupina opakuje „krok-sun-krok“ (vykročení pravou nohou do strany, přisunutí druhé nohy, opakování krok-přisun). Zároveň se nacvičí i základní držení těla a stylizace – dívky mají ruce v bok, chlapci jednu ruku nad hlavou „jako šohaji“. Cílem je, aby se všichni rychle sjednotili v jednoduchém pohybu, na který se pak bude navazovat v další části aktivity.

Druhý úkol – tanec ve dvou kruzích s hudbou

Pomůcky – přehrávač s cimbálovou hudbou ze Slovácka (k tanci nejlépe „sedlcká“)

Popis aktivity

Lektor naváže na nácvik základního kroku a zorganizuje skupinu do jednoduché prostorové formace. Studenti vytvoří **dva kruhy** tak, aby se vždy dívali na protějšek – vnější kruh čelem dovnitř, vnitřní kruh zády k sobě – čelem ven. Každý si najde místo naproti někomu; pokud vyjde lichý počet, jeden pár může být „dva na jednoho“ a prostřídají se v odpovědích.

Na každé zastavení lektor zadá jednoduchou otázku (např. „Kam bys chtěl cestovat?“) a studenti si ve dvojici rychle za svou postavu odpoví – nejprve odpoví jedna strana, potom druhá (např. „Do Francie, a ty?“ – „Já taky.“). Teprve poté lektor pustí hudbu a stejný princip se zopakuje už s doprovodem – pohyb v kruhu, zastavení, otázka, krátká výměna odpovědí a pokračování. Nejdříve otázky klade lektor, poté nechá prostor pro vlastní otázky studentů.

Pokud nejsou ve skupině rovnoměrně chlapci a dívky, lektor zdůrazní, že cílem je práce v roli:

„Každý hraje za svou postavu. Nezáleží na tom, kdo stojí naproti – je to pro vás vždycky, někdo z hodů, koho vaše postava zkouší poznat.“

Lektor se v zastaveních ptá (cca 5–6 otázek):

- ➔ Jak chápete závěr ukázky?
- ➔ Kam bys chtěl cestovat?
- ➔ Jaké chováte doma zvířata?
- ➔ Jak reaguješ na změny?
- ➔ Jaké máš záliby?

- ➔ Jaký máš vztah ke své matce?
- ➔ Vinohrad nebo trnky?
- ➔ Jak často chodíš do hospody?
- ➔ Krávy nebo koně?
- ➔ Dobré rande nebo výhodná zakázka?
- ➔ Čím se budeš živit?
- ➔ Kolik vajíček denně snáší vaše slepice?
- ➔ Jaké jídlo máš rád?
- ➔ Kam chodíš pro vodu?
- ➔ Kostel dobrovolně nebo z donucení?

+ otázky od studentů

Reflexe

Studenti sdílejí, jestli se podle otázek dalo něco o partnerovi zjistit. Lektor se doptává, jestli postavy mohly volit podle srdce. Přesměřuje reflexi k navazující aktivitě – pochopení hlavní postavy a její volby partnera.

Návodné otázky lektora:

- ➔ Dozvěděla by se Vaše postava z položených otázek něco relevantního, dokázala by si utvořit názor na toho, koho potkala na hodech?
- ➔ Byly otázky dostačující? (Pozn. Otázky jako základ dobrého rande potažmo vztahu. „Není to o tom, že bych byl tak chytrý. Jen se mnohem déle zabývám otázkami.“ Albert Einstein)
- ➔ Zaznělo něco zajímavého, co chcete sdílet?

(Pozn. Studenti si po tanci sedají na židle rovnou po skupinkách podle rodin.)

➔ 10. Konflikt – deník antagonistek/ storytelling, rozhovor v kruhu, tvůrčí psaní ve skupině, monolog

Pomůcky – Útržky pro zápis snů a strachů Evy a Mešjanovky, 6 × pero/tužka, přehrávač s lidovou hudbou ze Slovákka (táhlá pro Evu, rezká pro Mešjanovku)

První úkol – určení proti sobě stojících postav / diskuse u mapy

Diskuse

Lektor volně přesměruje pozornost z reflexe hodové zábavy ke konfliktu divadelní hry. V dalším rozhovoru se snaží společně se studenty pochopit vnější konflikt hry (kdo proti komu zde stojí – protagonista a antagonista). Ve druhém úkolu se studenti podívají do nitra těchto postav, jaký je jejich vnitřní konflikt.

Návodné otázky lektora (lze si ukazovat vztahy u mapy):

- ➔ Co myslíte, mohly si vaše postavy vybírat „podle srdce“?
- ➔ Vyjděme z příkladu Evy, co si o ní pamatujeme? Jaké měla vztahy a s kým?
- ➔ Jaká očekávání měla společnost o její volbě partnera?
- ➔ Co vnímala společnost jako nežádoucí?
- ➔ Kdo nejvíc byl proti Evě? Proč?
- ➔ Kde bychom tedy hledali hlavní konflikt hry, mezi kým a kým?

Druhý úkol – touhy a strachy v deníku antagonistek / autorské psaní, práce ve skupinách

Popis aktivity

Skupiny pracují s hlavními postavami konfliktu prostřednictvím krátkého tvůrčího psaní – formulují jejich přání a obavy ve formě deníkových zápisků. Cílem je podívat se na motivace postav „zevnitř“ a pojmenovat, co jednotlivé strany konfliktu chtějí a čeho se bojí.

Instrukce:

„Kromě vnějšího konfliktu máme v dramatu i konflikt vnitřní. Co myslíte, v čem spočívá Evin vnitřní rozpor? Zkusíme se teď podívat na postavy, které jsou v konfliktu a co se děje v nich.“

Kde máme bohaté? U vás bydlí Mešjanovka. Dostanete dva útržky, rozdělte se na dvě skupinky a napište formou deníku, co si Mešjanovka přeje a čeho se bojí. Napište alespoň tři věci (klidně víc), ale prosím ve větách – jako kdyby si Mešjanovka psala deník.

Kde máme chudé? U vás žije Eva. Uděláte to samé – deníkově zachytíte, co si přeje a čeho se bojí.

A vy řemeslníci – protože teď nejste přímo v centru konfliktu – pomůžete nám tak, že do deníku zachytíte, jakého partnera si přeje Eva a jakou partnerku si Mešjanovka přeje pro Mánka.“

Rozdělení útržků do skupin dle rodin:

- ➔ chudá rodina – Co si přeje Eva? EVA: Mojím snem je... (útržek č. 1)
- ➔ chudá rodina – Čeho se bojí Eva? – Bojím se... (útržek č. 2)
- ➔ bohatá rodina – Co chce Mešjanovka – Mojím snem je (útržek č. 4)
- ➔ bohatá rodina – Čeho se bojí Mešjanovka? – Bojím se... (útržek č. 5)
- ➔ řemeslníci – Jakého si přeje partnera Eva? Jaký by měl být? (útržek č. 3)
- ➔ řemeslníci – Jakou si přeje Mešjanovka partnerku pro svého syna? Jaká by měla být? (útržek č. 6)

Třetí úkol – jevištně realizovaný monolog / hra v roli, interpretace textu

Popis aktivity

Lektor nejdříve krátce vysvětlí základní divadelní pojmy replika, monolog. Studenti navazují na předchozí tvůrčí psaní „deníků“ a převádějí napsané věty do jednoduché jevištní situace v podobě divadelní zkoušky. Vybraní zástupci jsou herci a postupně předčítají/ztvárňují deníkové zápisky Evy a Mešjanovky jako krátké monology. Lektor je režisér, který řídí situaci, herci mluví na jeho pokyn, lektor nechává zaznít mezi promluvami hudbu. Ostatní jsou kolegové herci na zkoušce, přihlížející vstřícně a pozorně tvorbě spoluhráčů, s cílem pochopit, co postavy v tu chvíli prožívají a co se jim honí hlavou před odchodem na hody. Situaci zahájí lektor úvodní větou určující situaci. Po přečtení monologů se může hercům zatleskat a sdílet, jaké pocity postav ostatní vnímali.

Divadelní pojmy

Lektor nejdříve krátce vysvětlí základní divadelní pojmy – **replika** jako jakákoliv promluva postavy (tj. cokoliv za jménem a dvojtečkou, třeba „EVA: ...“; může být součástí dialogu i monologu) a **monolog** je ucelený, souvislý projev jedné postavy, který nepočítá s bezprostřední adekvátní odpovědí partnera (zpravidla delší, často mimo dialog jako „řeč k sobě/k publiku“). Zdůrazní také rozdíl mezi **textem hry** (to, co je napsané) a **jevištní situací** (to, co vzniká při hraní na jevišti).

Instrukce:

Poprosím vás teď, abychom si to zkusili jako herci na zkoušce v divadle, ostatní kolegy, prosím, zkuste vnímat, jak se asi Eva nebo Mešjanovka cítí. Půjdeme podle čísel na papírcích, zvolte si mezi sebou opět zástupce.

(pomlka na určení zástupce)

Teď se Evy, prosím, seřadte sem vlevo v pořadí, jak máte uvedeno na útržcích – první Eva s číslem 1, pak 2, pak 3, poté Mešjanovky vpravo – první 4, pak 5, pak 6. Na můj pokyn vystoupíte z řady a přečtete text.

Prosím, milí herci a herečky, čtěte pomalu, po každém přání nebo obavě dejte pauzu, nechte zaznít hudbu, můžete udělat krok nebo dva, až poté pokračujte.

Storytelling lektora před monology

„Když se Eva a Mešjanovka chystaly na hody, oblékaly si to nejhezčí, co doma mají, a hlavou se jim honily tyto myšlenky...”

➔ 11. Hádka Evy s Mešjanovkou / poslech, improvizovaná argumentace v roli, reflexe

Pomůcky – seznam slov z lidového prostředí – nadávky

Storytelling

Lektor naváže na předchozí část – studenti už zjistili, co se na hodech odehrává, a představili si i to, s jakými pocity mohly přicházet postavy z příběhu na hodovou zábavu. Nyní se zaměří na konkrétní konfliktní moment z Gazdiny roby. Studenti nejprve poslouchají krátkou ukázkou, v níž si Mešjanovka na hodech odchytí Evu.

Lektor v roli

MEŠJANOVKA (Samka si nevšímajíc, k Evě): Posluchaj, ty robsko smělé, dotěrné! Na našem Mánkovi žádná haňba nezůstane, ale na tobě – ty sloto luteránská – krajíčky vyhlídaná. Co ty si lákáš nerovného frajera k té vaší nuzotě! Ani Boha – ani víry jaksapatří nemáte.

První úkol – hádka Evy s Mešjanovkou / improvizace ve dvojici

Popis aktivity

Po zaznění citátu studenti ve dvojicích tvořivě navážou – zkusí sehrát, jak mohl rozhovor mezi Mešjanovkou a Evou dál pokračovat. Cílem je zkusit pochopit obě postavy. Nepřímo také zachytit napětí situace, postavení obou žen a tlak společenských norem. Pokud je lichý počet studentů, mohou být v jedné skupině dvě Evy/Mešjanovky. Studenti si vyberou sami, kterou roli ztvární. Po několika minutách si role vymění.

Druhý úkol – hádka Evy s Mešjanovkou se slováckými nadávkami / improvizace ve dvojici

Popis aktivity

Lektor podruhé zastaví dialog a tentokrát každé dvojici předá pracovní list se slováckými nadávkami a lidovými výrazy; součástí materiálu je i sloupec se slovesy, která mohou studenti použít pro rozvíjení replik. Úkolem dvojic je pokračovat v improvizaci hádky mezi Evou a Mešjanovkou a zkusit do dialogu přirozeně zapojit vybrané výrazy z listu (podle toho, jak se postavy cítí a co v dané chvíli chtějí říct). Aktivita podporuje práci s jazykem, rytmem replik a gradací konfliktu v bezpečném „divadelním“ rámci.

Reflexe – simultánně ve dvojici, poté společně

Po improvizaci lektor krátce zastaví práci a nechá studenty reflektovat prožitek i obsah rozhovoru ve dvou úrovních. Nejprve proběhne **simultánní reflexe ve dvojicích** – každý pár si během jedné minuty řekne, jak dialog vnímal, jak se mu v roli mluvilo a jaké to v něm vyvolávalo pocity. Tahle reflexe probíhá pouze v rámci dvojice, reflektují všichni najednou.

Následně se studenti postaví do kruhu a proběhne krátké společné sdílení. Lektor vyzve několik dobrovolníků, aby pojmenovali, jaké argumenty nebo výroky v konfliktu zazněly, a které jim přišly důležité. Všichni se krátce zamyslí nad tím, za koho se jim lépe argumentovalo a proč.

Storytelling

V závěru lektor krátce odkryje, jak scéna v Gazdině robě pokračuje:

Eva po útoku Mešjanovky zůstala spíše beze slov, a zastal se jí nečekaně Samko, který se Mešjanovce postavil a dal jí najevo, že své výčitky má směřovat spíš k Mánkovi než k Evě. Zároveň lektor zdůrazní, že tento výstup je pro Evu jen hořkým dovětkem celého večera – ještě před tím, než ji Mešjanovka napadla, vedla Eva na návsi u lavičky náročný rozhovor s jejím milým Mánkem. Na tento rozhovor lektor naváže v další části programu po přestávce, kdy si ho studenti společně vyzkouší.

Lektor v roli Samka:

SAMKO: Co vy sa na děvče sápete, povězte si to všechno Mánkovi – to vám lépe přísluší. A víru jí budete vyčítat? Za co vy si myslíte toho vašeho Pánaboha lepšího než toho našeho? Pojd', Evo! (Bere ji za ruku.) Nech pohabú sa jedovat – snad je zas už napilál! Pojd', Evuška!

TŘETÍ PAUZA – 10 min (2:45–2:55)

IV.

➔ 12. Dialog Mánek, Eva / tvorba mizanscény

Pomůcky – židle jako znak lavičky na návsi, krojový šátek (znak Evy) a klobouk (znak Mánka), řehtačka, dialog Evy a Mánka pro studenty, dialog Evy a Mánka pro lektora, přehrávač s cimbálovou lidovou hudbou ze Slovák

První úkol – zkouška mizanscény – „vesnice“ na návsi / aranžmá v prostoru a pravidla hry

Popis aktivity

Třída si nejprve připraví jevištní uspořádání pro dialog Evy s Mánkem. Na návsi je vyznačena „lavička“ (židle uprostřed místnosti), u které se bude rozhovor odehrávat. Zde se budou nacházet Eva s Mánkem. Eva a Mánek jsou podpořeni jednoduchým kostýmovým náznakem (čepení pro Evu, klobouk pro Mánka); ten, kdo právě mluví za danou postavu, si nasadí odpovídající pokrývku hlavy – díky tomu se mohou herci v roli střídat.

Součástí mizanscény není jen dvojice postav, ale i neviditelné, přesto „všudypřítomné oči vesnice“. Studenti vytvoří co největší kruh po obvodu prostoru a promění se v pozorující okolí – na návsi totiž člověk nikdy není úplně sám. Lektor se studenty zvolí žánrové zabarvení situace (např. psychodrama / thriller / „hororový“ pocit tlaku a pohledů), které má podpořit nepříjemnou atmosféru dialogu. Tento žánr pak nese celá „vesnice“ v těle – studenti zůstávají v napětí jako sochy a na zvuk řehtačky udělají drobný krok vpřed, čímž se kruh postupně nepatrně zmenšuje a vytváří tlak na postavy u lavičky. V této fázi si skupina nanečisto vyzkouší princip „sochy – zvuk – minikrůček – znehybnění“, aby všichni věděli, jak se bude atmosféra během čtení stavět.

Instrukce:

Ještě několik slov k hercům Evy a Mánka. Kdo mluví, nasadí si pokrývku hlavy, čte text zvolené postavy. Závorky nečteme, ale pokud je tam napsáno v závorce chvíle ticha, prosím dejte pauzu. V textu jsou na několika místech hvězdičky, to je signál pro výměnu herců. Až dojdete ve čtení v textu ke hvězdičkám, pokrývku hlavy sundáte, držíte ji v ruce a čekáte na předání. Kdo bude mít chuť, herce nahradit, převezme od nich kostýmový náznak, a ti mu beze slov ukážou, kde v textu skončili a zařadí se do

kruhu, kde vytvoří sochu obyvatele vsi. Noví herci si nasadí klobouk nebo čepení a až nebudou rušeni, čtou dál. V dialogu můžete využít tuto lavičku, někdy si na ni sednout, nebo obejít a podobně.

Druhý úkol – Dialog Evy a Mánka jako scénická situace / čtení v roli, hudba, živý obraz „vesnice“

Popis aktivity

Po zkoušce situace se zvolí (dobrovolně nebo lektorem) první dvojice herců pro Evu a Mánka. Oba vstoupí do středu kruhu k „lavičce“, nasadí si kostýmové náznaky a čekají na znamení. Lektor nejprve přečte scénickou poznámku, která situaci ukotví. Následně se spustí hudební podkres a herci čtou dialog pomalu, s pauzami tam, kde text naznačuje ticho.

Kruh „vesnice“ po celou dobu udržuje napětí – na zvuk řehtačky udělá každý ze vsi nepatrný krok směrem dovnitř, pak okamžitě znehybní. Tím vzniká pocit, že rozhovor je sledovaný a že se tlak okolí postupně zvyšuje. Současně jsou studenti vedeni k tomu, aby vnímali obsah rozhovoru – nejen atmosféru.

Dialog je připraven tak, aby umožňoval výměnu herců – na vyznačených místech (hvězdičky) herci pokrývku hlavy sundají, čímž dají signál, že se mohou přihlásit další dobrovolníci. Noví herci převezmou kostýmový náznak, beze slov se zorientují, kde se skončilo, a pokračují v čtení; původní herci se vrací do kruhu „vesnice“ jako sochy. Lavička/židle může být využita krátce jako rekvizita (posednutí, obcházení).

Texty k realizaci aktivity

Úvodní scénická poznámka (čte lektor):

Z hospody chvatně vychází Eva, zastaví se na návsi u lavičky pod májkou. Za ní běží Mánek, mává rukama na Evu, celý udýchaný. Z otevřených oken hospody doléhá zpěv a smích hodové chasy.

(poté se pouští hudba a čte dialog dle popisu aktivity)

Ukončení dialogu (čte lektor):

Mánek odběhl napaprčený domů, Eva se pomalu brala zpět do hospody, v tu chvíli vyběhla Mešjanovka a my už víme, co následovalo. Vynadala Evě, Samko se jí zastal a vyprovodil ji zpět do hospody. Eva zůstala na lavičce na návsi a hlavou se jí honila spousta myšlenek.

Reflexe dialogu Evy a Mánka / rozhovor v kruhu

Po dohrání si studenti sednou a lektor vede krátkou reflexi zaměřenou na porozumění situaci i jednání postav. Všichni společně shrnou, co se v dialogu stalo a co z něj „vyčetli“.

Návodné otázky k reflexi:

- ➔ Všímli jste si, o čem se bavili Eva s Mánkem?
- ➔ Kdo byl na těchto hodech stárek?
- ➔ Koho měl Mánek jako stárku? Evu, která byla jeho milá?
- ➔ Proč ne Evu? Mohla si to dovolit?
- ➔ Co dělala Eva pro Mánkovu stárku? (jako krejčová šila jeho stárce Maryši Kotlibové šaty)
- ➔ Co by podle vás chtěla Eva, aby udělal, když Mánkovi nadávají, že s ní chodí?
- ➔ Jak reagoval Mánek, když mu pro Evu nadávali?
- ➔ Jak to skončilo? Mánek odešel domů, je to podle tradic v pořádku, že Mánek odejde z hodové zábavy? Proč tedy odešel? (důkaz Evě, že je pro ni ochotný riskovat hanbu a pomluvy)

➔ 13. Eva na lavičce I. – vesnice v Evině hlavě / storytelling, řízená imaginace – poslech zvuků a hlasů, neutrální dotek

Pomůcky – přehrávač s táhlou lidovou písní ze Slovácka (třeba „Ta naša lavečka“)

Popis aktivity

Po skončení scénické situace lektor skupinu zklidní a nabídne krátkou imaginativní zastávku, která má studentům pomoci nahlédnout do Eviných vnitřních prožitků. Studenti se posadí do kruhu, zavřou oči a představí si, že jsou Evou, která po konfliktu zůstala sama na lavičce na návsi. Lektor je vede krátkým slovním doprovodem a vyzývá je, aby pouze poslouchali a nechali v sobě vzniknout obrazy, myšlenky a pocity. Cílem je prohloubit empatii k postavě a připravit půdu pro následnou reflexi.

Storytelling

Eva zůstala sedět na lavičce, měsíc nad hlavou jí připomínal písně její maminky.

(pouští se hudba)

Jak tam sedí na lavce, běhají jí před očima všechny ty tváře, ty závistivé Poluše a uražení Jožkové, nepřející pohrdající Mešjanovky, klebetnice Kotlibovky a další ze vsi, kteří si na ni celý den ukazovali.

(pokračuje lektor čtením útržků z dialogů)

Lektor v rolích různých hlasů vesnice:

Já nevím, co lidé na té Evě krásného vidí.

Ona sa zatím jen tak nadnášlivě zná strojit.

Však není nadarmo krajčířkú; najlépe ušije na sebe.

... nadutá je ke své chudobě

– já ju nemožu ani vidět.

... vždycky sa tak pyšně chová.

... zhlíží jenom k Mánkovi; ale to sa přepočítá.

... on si to Mánek nejvíce kazí skrze tu Evu krajčířku...

Ty robsko smělé, dotěrné!

Na našem Mánkovi žádná haňba nezůstane, ale na tobě.

Co ty si lákáš nerovného frajera k té vaší nuzotě!

... Tys vedle mňa enom tak v klidu stála, jak svatý za dědinú.

Nikdys se mňú nezaplakala.

Ej, to tvoje divné srdco!

Proč enom si taková.

Reflexe za postavu / neutrální dotek, reakce za postavu

Lektor naváže na imaginaci a ponechá dál znít hudební podkres, aby se udržela atmosféra návsi a Evina vnitřního světa. Studenti zůstávají v roli Evy a reflexe probíhá formou krátkých osobních výpovědí v první osobě.

Lektor pomalu prochází mezi studenty a neutrálním dotekem (ruka na rameno) je vyzývá studenty ke sdílení. Oslovený student stručně řekne „za Evu“, jak se cítí a případně jednou větou proč.

Instrukce:

Ponechte ještě chvíli zavřené oči, podíváme se spolu, co mohla Eva v tuto chvíli cítit.

Mohla to být směs různých i rozporuplných pocitů. Půjdu a koho se dotknou, řekne v první osobě za Evu, jak se cítí. (Lektor vykročí ke studentům.) Jak se cítíš Evo? Proč?

➔ 14. Osa rozhodování – Eva / rozhodnutí v roli postojem v prostoru

Popis aktivity

Lektor naváže na předchozí prožitkovou práci a řekne, že Eva stojí před zásadním rozhodnutím. Z předchozích ukázek je zřejmé, že se Evě líbí Mánek, zároveň však ví, že její volbu okolí silně hodnotí a odsuzuje. Současně se ukazuje Samko jako někdo, kdo k Evě patří vírou i postavením, a kdo se jí dokáže zastat, i když by tato volba mohla působit spíše jako „z rozumu“.

Studenti se přesunou do prostoru a vyjádří svým postojem na ose rozhodnutí, jak myslí, že se Eva rozhodla. Na jeden konec místnosti se postaví, pokud si myslí, že zvolila Mánka, na druhý konec, pokud by podle studentů Eva měla volit Samka. Čím víc stojí u kraje, tím víc jsou přesvědčeni o tomto rozhodnutí. Místa blíže ke středu vyjadřují nejistotu v tomto rozhodnutí, střed je úplná nerozhodnost.

Reflexe za postavu

Když je osa vytvořená, lektor postupně vyzývá několik studentů ke krátkému sdílení v roli – „Jak ses rozhodla, Evo? Proč právě takto?“ Studenti odpovídají v první osobě za Evu a stručně zdůvodňují svou volbu. Lektor volí studenty ze všech míst osy, aby zazněly argumenty pro Mánka i pro Samka i pro nemožnost rozhodnout se. Aktivita umožňuje porovnat různé interpretace postavy a ukázat, jak se v rozhodování střetává cit, tlak společnosti i vlastní bezpečí.

➔ 15. Osa rozhodování – Mánek / rozhodnutí v roli postojem v prostoru

Popis aktivity

Lektor naváže otázkou, jak by se v podobné situaci rozhodoval Mánek, a připomene, že vybrat stárku na hody je jedna věc, ale vybrat si životní partnerku je rozhodnutí úplně jiné. Studenti si proto znovu vyzkouší práci s „osou rozhodnutí“, tentokrát z perspektivy Mánka.

V prostoru vznikne škála mezi dvěma možnostmi – na jednom konci stojí **Eva** (Mánek ji má rád, ale je chudá, luteránka a matka ji neschvaluje), na druhém konci **Maryša** (je stejné víry, bohatá a matka ji doporučuje). Studenti se rozmístí na osu tak, jak si myslí, že by se Mánek rozhodl. Krajní pozice znamenají jasné rozhodnutí, místa blíže středu vyjadřují nejistotu.

Reflexe za postavu

Jakmile jsou studenti na svých místech, lektor mezi nimi opět prochází a neutrálním dotykem vyzývá vybrané studenty ke krátké odpovědi v první osobě za Mánka: „Jak ses rozhodl, Mánku? Proč?“

➔ 16. Eva na lavičce II. / storytelling, poslech v roli

Pomůcky – přehrávač s táhlou lidovou hudbou ze Slovákka

Popis aktivity

V závěrečné části programu lektor požádá studenty, aby se ještě na chvíli posadili do kruhu a vrátili se pomyslně do situace, kdy zanechali Evu na lavičce. Lektor studenty vyzve, aby opět zavřeli oči a v představě se vrátili do role Evy a poslouchali, co se dělo v našem příběhu dál. Aktivita slouží jako návrat k Evině perspektivě, uzavření předchozích rozhodovacích os s naznačením pokračování příběhu.

Instrukce:

Blížíme se k finále našeho setkání, sedněte si opět do kruhu, vrátíme se ještě na chvíli k Evě na lavičku. Představte si znovu, že jste Eva, že pozorujete měsíc, pentle májky vlající ve větru, za okny hospody vidíte veselící se chasu...Zavřete oči a poslouchajte.

Storytelling

Po rozhovoru s Evou, Mánek odchází domů. Mešjanovka odchytí Evu a nadává jí do slot, Samko se ale Evy zastane. Eva sedí na lavičce a sleduje, jak z hospody vychází chasa a jde si pro svého stárka Mánka do stavení Mešjaných.

(pouští se hudba – Evin motiv – táhlá lidová ze Slovákka)

Eva vidí, jak MÁNEK se stárky vychází, jak mu přidělili MARYŠU, a on, objev ji kolem pasu a výskaje s ostatními, bere se zpět do hospody. Jeviště se vyprázdní, pouze Samko pozoruje z nedaleka Evu. Rozestře se temná noc s vycházejícím měsícem.

Evuša byla zbledlá jako lučná tkanina, nicméně z nadávek Mešjanové nabyla vzdorovitého vzezření.

EVA: Modlit sa včil nemožu – neumím, a přeca bych si tak ráda na Bohu vyžádala štěstí pro tohoto dobrého člověka Samka a ulehčení Mánkovi i sobě... Celá dědina mi nepřála pro toho Mánka, že jsem k němu věrně držela a o jiné chlapce nedbala – mysleli si snad, že to dělám pro jeho statek... (Prudce.) Vy nespravedliví lidé – já sa vám nedám ponižovat – já vaše myšlenky všechny obrátím! Vy jste mi všichni tak suroví – tak – hlúpí!

(...)

Eva se znenadání obrátí na Samka stojícího opodál.

EVA: Samko – (Eva přemýšlí okamžik, pak rozhodnuta.) Ano, to vám všem urobím... Samko—

➔ 17. Závěrečná reflexe

Popis aktivity

Studenti s lektorem naposledy usednou do kruhu a uzavírají program společnou reflexí. Reflexe je rozdělena do čtyř okruhů; čtvrtý okruh je důležitý pro uzavření programu, ostatní lze zkrátit nebo vynechat podle času a skupiny. Lektor se vrací k prožitým aktivitám a vede rozhovor volně nebo metodou kolující „mluvící tužky“ – kdo drží tužku, mluví (ideálně jednou větou, včetně lektora). Lektor na sdílení reaguje pouze stručným „děkuji“ – nehodnotí, nezpochybňuje ani nevyzdvihuje odpovědi.

První okruh reflexe – zájem o příběh a odkaz na Gazdinu robu

Návodné otázky k reflexi

- ➔ Zajímalo by vás, jak příběh dopadne?
- ➔ Kde lze text najít / jak se k příběhu můžete vrátit? (volně dostupné online, aktuálně v repertoáru Slováckého divadla)

Druhý okruh reflexe – téma a propojení s dnešní dobou

Návodné otázky k reflexi

- ➔ Je to pro vás úplně cizí příběh, nebo se podobné situace dají prožít i dnes?
- ➔ Setkáváte se vy nebo vaše generace s volbou mezi tím, co od vás čeká okolí, a tím, co chcete vy?
- ➔ S kterou postavou jste dokázali soucítit – a v čem konkrétně? („mluvící tužka“)

Lze dát dotaz na porovnání postavení mužů a žen tehdy a teď – pokud dotazu nebyl věnován prostor na konci druhé vyučovací hodiny po hledání norem v úryvcích ze scénáře (vhodné říct alespoň několik statistik).

Třetí okruh reflexe – texty a divadelní principy

Návodné otázky k reflexi

- ➔ Co si pamatujete z divadelních pojmů a principů – replika, dialog, monolog, scénická poznámka, rozdíl mezi textem hry a inscenací?
- ➔ Jaké to bylo pracovat se starším jazykem/nářečím a s lidovou slovesností (např. nadávky)?
- ➔ Pracovali jsme s třemi texty – seznámili jste se se starým textem od Gabriely Preissové (úryvky při práci s normami), upraveným scénářem hry pro Slovácké divadlo – úprava do současného slováckého nářečí z okolí Bánova (dialog Eva a Mánka) a také jsme v závěru použili větu ze stejnojmenné povídky, kterou napsala Gabriela Preissová před divadelní hrou.
- ➔ Dokázali byste hru Gazdina roba zařadit do literárního směru? Proč by to mohl být realismus (zobrazení života běžných lidí s jejich světlými i stinnými stránkami – třeba Samko nebyl jen dobrý nebo jen špatný, bez idealizace, nářečí jako prostředek k co nejvěrnějšímu zobrazení reality)?

Čtvrtý okruh reflexe – zpětná vazba programu a sdílení zážitku

Návodné otázky k reflexi

- ➔ Co pro vás bylo nejsilnější místo nebo moment v průběhu programu? („mluvící tužka“)

- ➔ Bylo něco nepříjemné / v čem jste se necítili dobře (a proč)? („mluvící tužka“)
- ➔ Překvapila vás nějaká informace, myšlenka nebo pocit? (volně)

KONEC PROGRAMU

Sdílení zážitku

Pokud jste náš program realizovali, dejte nám vědět, jak se vám líbil, co vám šlo, nebo nešlo, budeme moc rádi za zpětnou vazbu! Máte doplňující dotazy? Neváhejte nás kontaktovat!

Můžete nám napsat e-mail → plusko@slovackedivadlo.cz,

nebo zanechat vzkaz na našich sítích (Instagram, Facebook) → [@sdplusko](#).

Děkujeme, že jste využili náš program.

Pozvánka

Srdečně Vás zveme k doplnění programu o zážitek při návštěvě Slováckého divadla. Přijďte se podívat na příběh Gazdiny roby podaný moderní divadelní formou s respektem k tradici. Na představení Gazdina roba lze navázat reflektivním workshopem, kde si zkusíme pojmenovat společně významy jevištních znaků a metafor a společně prohloubit zážitek. Nebo můžete využít metodický list k představení a zreflektovat divadelní zážitek společně ve škole.

Poznámka

Program Gazdina roba a metodický list programu vznikly ve spolupráci s EDUdramou z Bratislavy v rámci projektu Plusko pro kreativitu mladých za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky.

Upozornění k autorským právům

Tento metodický materiál je určen výhradně pro pedagogickou práci ve škole v rámci výuky. Veškerá práva jsou vyhrazena © 2025 Slovácké divadlo, EDUdrama.

Bez předchozího písemného souhlasu Slováckého divadla není dovoleno tento materiál kopírovat, upravovat, šířit ani využívat pro komerční účely či samostatnou realizaci workshopů třetími stranami.